

Inna Yakushko¹

Higher Education Institution “Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University”, Kyiv, Ukraine

Tax Instruments for National Economy’s Digitization: Content and Features of Use

Abstract. *Today, the development of the national economy can only be imagined with the active use of digital technologies. State authorities and local self-governments can ensure more active development of the digital economy, using the full range of methods, tools, and levers at their disposal. Tax instruments, which form the core of the entire mechanism of state regulation, play a decisive role among them. The article aims to systematize the main tax instruments for stimulating the national economy's digitization. A tax instrument is a way for the state to influence the behavior of economic entities in the process of implementing tax relations. Tax instruments are critical elements in the tax regulation system and, accordingly, are essential for ensuring the development of the digital economy. These tools are multi-variant and quite flexible in use, which gives state authorities and local self-government various opportunities to stimulate the behavior of business entities regarding the use of digital technologies in their activities. For the development of the digital economy, it is necessary to use a range of tax instruments that are both stimulating and controlling in nature. The article singles out tax instruments that should be used to stimulate the national economy's digitization processes. Among them: are taxes, tax benefits, special tax regimes, tax holidays, tax administration, tax control, and tax sanctions. In order to create favorable conditions for the development of digital infrastructure and attract investments, it is advisable to improve tax instruments, focusing them on stimulating the development of the IT industry in Ukraine.*

Keywords: *digitization, digital economy, national economy, tax system, tax instruments, tax incentives, tax regulation.*

Suggested Citation

Yakushko, I. (2022). Tax Instruments for National Economy’s Digitization: Content and Features of Use. *Oblik i finansi*, 4(98), 51-55. [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-4\(98\)-51-55](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-4(98)-51-55)

Інна Якушко

*Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая,
м. Київ, Україна*

Податкові інструменти цифровізації національної економіки: зміст та особливості використання

Анотація. *Сьогодні розвиток національної економіки неможливо уявити без активного використання цифрових технологій. Органи державної влади та місцевого самоврядування мають змогу забезпечити більш активний розвиток цифрової економіки, використовуючи весь спектр методів, інструментів та важелів, якими вони володіють. Визначальну роль серед таких відіграють податкові інструменти, які формують ядро всього механізму державного регулювання. Мета статті – виокремити та систематизувати основні податкові інструменти стимулювання процесів цифровізації національної економіки. Податковий інструмент – це спосіб впливу держави на поведінку економічних суб’єктів у процесі реалізації податкових відносин. Податкові інструменти є ключовими елементами в системі податкового регулювання і, відповідно, важливі для забезпечення розвитку цифрової економіки. Ці інструменти багатоваріантні, досить гнучкі у використанні, що дає органам державної влади та місцевого самоврядування різні можливості у стимулюванні поведінки суб’єктів господарювання щодо використання у своїй діяльності цифрових технологій. Для розвитку цифрової економіки необхідно використовувати спектр різних податкових інструментів, яким притаманний як стимулюючий, так і контрольний характер. У статті виокремлено податкові інструменти, які доцільно використовувати для стимулювання процесів цифровізації національної*

¹ **Inna Yakushko**, Higher Education Institution “Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University”, Kyiv, Ukraine.

ORCID 0000-0003-1161-7383

E-mail: i.yakushko20@gmail.com (*Corresponding author*)

економіки. Серед них: податки, податкові пільги, спеціальні податкові режими, податкові канікули, адміністрування податків, податковий контроль та податкові санкції. З метою створення сприятливих умов для розбудови цифрової інфраструктури та залучення інвестицій доцільно удосконалити податкові інструменти, зорієнтувавши їх на стимулювання розвитку ІТ-індустрії в Україні.

Ключові слова: цифровізація, цифрова економіка, національна економіка, податкова система, податкові інструменти, податкове стимулювання, податкове регулювання.

Постановка проблеми. Необхідність розвитку цифрової економіки сьогодні вже не викликає сумнівів. Процеси цифровізації значним чином укорінилися в життя сучасного суспільства і продовжують активно розвиватися. Особливу роль цифрові технології відіграють в розвитку національної економіки: визначають рівень її конкурентоспроможності, а отже, ресурсів, послуг, товарів, капіталу на світових ринках. Цілком зрозуміло, що досягти значного розвитку суспільства без використання потенціалу інформаційно-комунікаційних технологій в економічній сфері неможливо.

Податкові інструменти є одними з найбільш затребуваних і активно використовуваних інструментів державного регулювання економічних процесів, які застосовуються органами державної влади та місцевого самоврядування. Завдяки цим інструментам можливо регулювати розвиток галузей, сфер національного господарства, стимулювати попит, пропозицію на відповідні товари, послуги та технології. Ці інструменти активно використовують уряди всіх розвинутих країн світу, зокрема й у сфері стимулювання процесів цифровізації національної економіки. Відтак питання теоретичного та прикладного обґрунтування сутності податкових інструментів та особливостей їх використання для розвитку цифрової економіки є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика використання податкових інструментів для активізації економічного розвитку в країні розглядається в низці наукових праць. Зокрема, М. Гомон детально розглянув сутність регулятивного потенціалу податкового регулювання, описав можливості використання податкових інструментів для впливу на діяльність економічних суб'єктів [1]. А. Нікітшин досліджував особливості функціонування та вдосконалення механізму податкового регулювання [3]. М. Петик, С. Шарак досить системно описали особливості фіскального стимулювання економіки та основні інструменти здійснення такого стимулювання [4]. Окремі положення використання податкових інструментів для формування сприятливого інституційного середовища для розбудови національного господарства зустрічаються у працях Ю. Іванова, А. Крисоватого, А. Кізими та В. Карпова [6], К. Шапошникова, О. Головка [9], О. Свінцева, В. Коцупей, Н. Скірки, А. Сельського [8]. Методологічні положення використання податкових інструментів для здійснення впливу на економічну поведінку суб'єктів господарювання розкриті в публікації А. Свищук [7].

Теоретико-прикладні засади використання податкових інструментів для стимулювання процесів цифровізації національної економіки розглядаються науковцями досить фрагментарно. Зокрема, у працях А. Луцик, Н. Синютки досліджуються особливості використання податкового інструментарію фіскальної політики в умовах діджиталізації фіскального простору країни [2]. А. Жаворонок, О. Попело, Р. Щур, Н. Островська, Н. Кордзя Н. розглядають особливості стимулювання трансформації регіональних моделей фінансової поведінки домогосподарств в умовах розвитку національної інноваційної економіки на основі використання сучасних цифрових технологій.

Проте, на наш погляд, наукових робіт в яких би системно, а не фрагментарно, розглядалися теоретичні положення використання податкових інструментів саме для розвитку цифрової економіки, стимулювання процесів цифровізації національного господарства, є недостатньо. Ці питання є важливими з позиції об'єктивної необхідності формування сприятливих умов для активного використання інформаційно-комунікаційних технологій в країні, забезпечення зростання конкурентоспроможності національного господарства, що можливо реалізувати за активної ролі органів державної влади у процесі розбудови цифрової економіки.

Мета статті – виокремити та систематизувати основні податкові інструменти стимулювання процесів цифровізації національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Податкові інструменти є частиною податкового механізму, який використовується для забезпечення розвитку податкової системи в країні, здійснення державного регулювання економічних процесів органами державної влади та місцевого самоврядування.

Складність розуміння сутності дефініції «податковий інструмент» полягає в тому, що науковці використовують цю дефініцію при розгляді досить схожих за своїм змістом понять та тем. До їх числа варто віднести, наприклад, такі категорії, як «податкове стимулювання», «податкове регулювання», «фіскальне стимулювання», «податкова підтримка» тощо. Дійсно, при вивченні всіх окреслених понять неможливо не аналізувати сутність податкових інструментів, їх види та специфічні риси використання для стимулювання розвитку різних економічних систем. Розглянемо декілька концепцій трактування науковцями сутності податкових інструментів [2].

Наприклад, О.М. Свінцов, В.М. Коцупей, Н.Я. Скірка, розглядаючи бюджетні інструменти регулювання та оптимізації структурних зрушень у

національній економіці, зауважують, що інструменти бюджетно-податкового регулювання пов'язані з формуванням дохідної та витратної частин бюджетної системи країни. Держава шляхом встановлення форм і методів створення необхідних фінансових ресурсів, формуванням бюджетного механізму, бюджетних норм і нормативів стимулює або стримує окремі економічні та соціальні процеси в країні. Інструменти податкового регулювання спрямовані на формування необхідних фінансових ресурсів для структурної перебудови економіки країни, для стимулювання економічного зростання шляхом впливу на інвестиційний клімат у країні, на регулювання рівня грошових доходів населення [8, с. 291].

А.О. Нікітшин, аналізуючи основні напрями вдосконалення механізму податкового регулювання, зауважує, що механізм податкового регулювання складається із значної кількості елементів, якими є окремі податкові інструменти [3]. Відповідно М.В. Гомон, аналізуючи значення поняття «регулятивний потенціал» у податковому регулюванні, вважає, що під інструментом податкового регулювання слід розуміти сукупність норм податкового законодавства, що забезпечують вплив держави на економічну поведінку платника податків через його економічні інтереси з метою досягнення певного економічного або соціального результату [1, с. 38].

Таким чином, податкові інструменти є ключовими елементами в системі податкового регулювання і, відповідно, важливі для забезпечення розвитку цифрової економіки. Ці інструменти багатоваріантні, досить гнучкі у використанні, що дає органам державної влади та місцевого самоврядування різні можливості у стимулюванні поведінки суб'єктів господарювання щодо використання у своїй діяльності цифрових технологій.

У науковій літературі висвітлено різні підходи до класифікації, систематизації податкових інструментів. Наприклад, Ю.Б. Іванов, А.І. Крисоватий, А.Я. Кізіма, В.В. Карпова зазначають, що за характером дії податкові інструменти поділяють на три групи: 1) системні – засоби податкового регулювання, які належать до системи оподаткування (загальний рівень оподаткування, структура діючої в країні системи оподаткування, застосування альтернативних систем оподаткування); 2) комплексні – інструменти податкового регулювання, які одночасно стосуються декількох основних податків і зборів, що створює спеціальний режим оподаткування для певних груп платників (спеціальні податкові режими, що вводяться за територіальною ознакою та за галузевою ознакою); 3) локальні – пов'язані з реалізацією регуляторного потенціалу кожного окремого податку або збору, що визначається вибором поєднання елементів податку й відповідним порядком обчислення податкових зобов'язань (інструменти, пов'язані з об'єктом оподаткування, визначення складу платників податків, принципи встановлення і розмір ставки податку, податкові пільги) [6].

Як стверджують О.М. Свінцов, В.М. Коцупей та Н.Я. Скірка, загалом інструменти бюджетно-податкового регулювання можна поділити на такі групи: структура, стан та обсяг зведеного бюджету країни; співвідношення між величиною поточних видатків бюджету країни та видатків розвитку; співвідношення між величинами податкових та неподаткових надходжень у структурі дохідної частини бюджету країни; співвідношення між величинами прямих та непрямих податків у структурі податкових надходжень бюджету країни; застосування податкових стимулів (податкові пільги, податкові канікули тощо) та податкових санкцій; інструменти формування міжбюджетних відносин (механізм дотацій, субсидій, субвенцій) [8, с. 292].

Щодо впливу на соціально-економічні процеси держави податкові інструменти можна поділити на: загальні – передбачають зміни у визначенні бази, ставок оподаткування, порядку перерахування та термінів сплати податків до бюджету тощо стосовно всіх платників податків та створюють необхідні умови для ведення господарської діяльності в країні; індивідуальні – застосовуються до окремих груп платників податків як приховані державні субсидії на розвиток господарської діяльності (податкові пільги, звільнення від оподаткування, списання чи реструктуризація податкової заборгованості тощо), що в підсумку позитивно впливає на розвиток економіки країни загалом [7].

На думку М.І. Петик, інструментами податкового стимулювання є: застосування пільг з оподаткування; скорочення податкових ставок; зміна бази оподаткування; списання податкової заборгованості, розстрочення та відтермінування сплати податкового зобов'язання; тимчасове звільнення від сплати майнових податків без вимог щодо напрямів витрачання вивільнених коштів; податкові канікули; податковий кредит; вільні економічні зони тощо [4, с. 835].

Отже, враховуючи окреслені підходи до розгляду видів податкових інструментів, можна констатувати наявність різних концепцій виокремлення таких інструментів, використання різних кваліфікаційних ознак для їх групування. Така ситуація зумовлена значною кількістю податкових інструментів, досить тісною кореляцією між розвитком податкової системи та національною економікою, за якою будь-які зміни в такій системі визначають певні трансформації в розвитку економічних відносин.

Фактично всі окреслені підходи до розгляду видів податкових інструментів є доречними і враховують складність податкового регулювання як об'єкта дослідження. При цьому наведені податкові інструменти також можуть бути використані і для впровадження заходів розвитку цифрової економіки. Узагальнюючи представлені концепції аналізу представлених видів податкових інструментів, можна виокремити певну їх групу, застосування яких дозволить створити найбільш привабливі умови для процесів цифровізації національної економіки. На рис. 1 наведені такі види податкових інструментів.

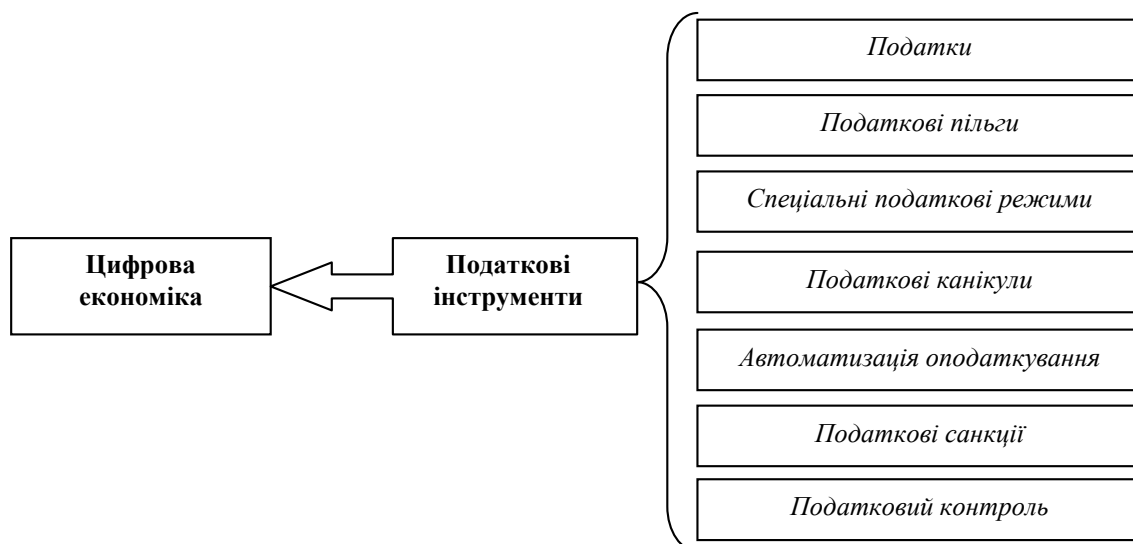

Рис. 1. Податкові інструменти розвитку цифрової економіки

Джерело: побудовано автором на основі [5; 9; 10].

Таким чином, для розвитку цифрової економіки необхідно використовувати спектр різних податкових інструментів, яким притаманний як стимулюючий, так і контрольний характер. Розглянемо особливості використання наведених податкових інструментів детальніше.

1. Податки, податкові пільги – у цьому випадку мається на увазі кількість податків, їхній розмір, база оподаткування. Для стимулювання розвитку цифрової економіки органи виконавчої влади можуть:

- змінити систему оподаткування інноваційних підприємств з метою збільшення їхніх фінансових можливостей для впровадження сучасних цифрових технологій;

- удосконалити систему оподаткування підприємств, які займаються розвитком цифрової інфраструктури в країні;

- змінити систему оподаткування працівників, які працюють у сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ);

- також можуть бути змінені розміри місцевих податків для підприємств у сфері ІКТ, які фізично зареєстровані та працюють на певних територіях й т. п.

2. Податкові канікули – податкові інструменти, які при правильному використанні можуть сприяти залученню приватного капіталу до сфери ІКТ, розвивати окремі інноваційні сфери та галузі національної економіки. У результаті звільнення від сплати податків окремих суб'єктів господарювання в них потенційно вивільняються фінансові ресурси, які можуть бути направлені для впровадження нових цифрових технологій, їх обслуговування. Це, у свою чергу, сприятиме зростанню конкурентоспроможності таких підприємств, може формувати нові імпульси для їх подальшого функціонування.

3. Спеціальні податкові режими – податковий інструмент, використання якого може дозволити стимулювати розвиток окремих категорій господарюючих суб'єктів. Цей податковий

інструмент доцільно використовувати в тих сферах та галузях, які лише починають зароджуватися і мають значний потенціал до подальшого розвитку в країні, позитивного впливу на загальний розвиток національної економіки. Особливо в сучасних умовах такі підприємства створюються у сфері ІКТ, розвиваються швидкими темпами й можуть ставати драйверами інноваційного розвитку країни загалом. Залучення капіталу для створення таких підприємств вимагає використання всього спектра податкових інструментів. Також спеціальні податкові режими можуть створюватися на певній території для активізації економічного розвитку в окремих регіонах.

4. Автоматизація оподаткування – податковий інструмент адміністративного характеру, сутність якого полягає в тому, що автоматизація всієї системи збору податків, взаємодії з податковими органами влади сприяє підвищенню як їхньої роботи, так і якості обслуговування платників податків. У підсумку диджиталізація податкової системи сприяє підвищенню її конкурентоспроможності, зростанню аналітичних можливостей податкових органів. Особливо велике значення диджиталізація податкової системи має для підприємств у сфері ІКТ, які, використовуючи сучасні інформаційно-комунікаційні технології у своїй діяльності, бажають взаємодіяти з державою, використовуючи весь потенціал таких технологій без зайвих бюрократичних процедур.

5. Податковий контроль, податкові санкції – податкові інструменти контролюючого характеру, які використовуються для перевірки дотримання податкового законодавства. Варто розуміти, що для прискорення процесів цифровізації економічного розвитку податковий контроль повинен здійснюватися досить обережно, використовуючи всі можливості саме превентивного податкового контролю.

Висновки. Таким чином, прискорити процеси цифровізації національного господарства можливо лише за допомогою ефективної та раціональної підтримки органів державної влади. Використання механізму державного регулювання економіки є важливою складовою забезпечення цифровізації господарського життя в країні та зростання рівня його конкурентоспроможності.

У статті виокремлено базові податкові інструменти стимулювання розвитку цифрової

економіки, до яких віднесено такі: податки, податкові пільги, спеціальні податкові режими, податкові канікули, автоматизація оподаткування, податкові санкції та податковий контроль. Використання окреслених інструментів є одним з найбільш дієвих способів впливу органів державної влади та місцевого самоврядування на розвиток цифрової економіки.

4 Список використаних джерел

1. Гомон М. В. Значення поняття «регулятивний потенціал» в податковому регулюванні. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 16. С. 36-39. URL: http://bses.in.ua/journals/2017/16_2017/10.pdf
2. Луцик А., Синютка Н. Податковий інструментарій фіскальної політики в умовах діджиталізації фіскального простору. *Світ фінансів*. 2019. № 1(58). С. 87-97.
3. Нікітішин А. О. Основні напрями вдосконалення механізму податкового регулювання. *Ефективна економіка*. 2016. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4789>
4. Петик М. І., Шарак С. Т. Інструменти фіскального стимулювання розвитку економіки України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 22. С. 834-840. URL: <http://global-national.in.ua/archive/22-2018/157.pdf>
5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
6. Податковий менеджмент: навч. посіб. / Ю. Б. Іванов, А. І. Крисоватий, А. Я. Кізіма, В. В. Карпова. Київ: Знання, 2008. 525 с.
7. Свищук А. Методологічні засади податкового регулювання. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2014. № 5. С. 89-104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2014_5_10
8. Свінцов О. М., Коцупей В. М., Скірка Н. Я., Сельський А. А. Бюджетні інструменти регулювання та оптимізації структурних зрушень в національній економіці. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.8. С. 290-297. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2011/21_8/290_Swi.pdf
9. Shaposhnykov K., Holovko O. Public regulation and administration in the sphere of small business. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. Vol. 5(4). pp. 236-242.
10. Zhavoronok A., Popelo O., Shchur R., Ostrovska N., Kordzaia N. The role of digital technologies in the transformation of regional models of households' financial behavior in the conditions of the national innovative economy development. *Ingénierie des Systèmes d'Information*. 2022. Vol. 27, No. 4. pp. 613-620.

4 References

1. Homon, M. V. (2017). Znachennia poniattia «rehuliatyvnyi potentsial» v podatkovomu rehuliuванні [The significance of the «regulatory potential» in tax regulation]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, 16, 36-39. Retrieved from http://bses.in.ua/journals/2017/16_2017/10.pdf
2. Lutsyk, A., Syniutka, N. (2019). Podatkovi instrumentarii fiskalnoi polityky v umovakh didzhytalizatsii fiskalnoho prostoru [Tax toolkit of fiscal policy in conditions of digitalization of the fiscal space]. *Svit finansiv*, 1(58), 87-97.
3. Nikitishyn, A. O. (2016). Osnovni napriamy vdoskonalennia mekhanizmu podatkovoho rehuliuвання [The main directions of improvement of the mechanism of tax regulation]. *Efektivna ekonomika*, 2. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4789>
4. Petyk, M. I., Sharak, S. T. (2018). Instruments of fiscal stimulation of the development of the economy of Ukraine. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, 22, 834-840. Retrieved from <http://global-national.in.ua/archive/22-2018/157.pdf>
5. Verkhovna Rada Ukrainy. (2010). Podatkovi kodeks Ukrainy [Tax Code of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
6. Ivanov, Yu. B., Krysovatyi, A. I., Kizyma, A. Ya., Karpova, V. V. (2008). *Podatkovi menedzhment [Tax management]*. Kyiv: Znannia.
7. Svyshchuk, A. (2014). Metodolohichni zasady podatkovoho rehuliuвання [Methodological principles of tax regulation]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu*, 5, 89-104. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2014_5_10
8. Svintsov, O. M., Kotsupey, V. M., Skirka, N. Ya., Selskyi, A. A. (2011). Budgetary instruments for regulation and optimization of structural changes in the national economy. *Naukovi visnyk NLTU Ukrainy*, 21.8, 290-297. Retrieved from https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2011/21_8/290_Swi.pdf
9. Shaposhnykov K., Holovko O. (2019). Public regulation and administration in the sphere of small business. *Baltic Journal of Economic Studies*, 5(4), 236-242.
10. Zhavoronok, A., Popelo, O., Shchur, R., Ostrovska, N., Kordzaia, N. (2022). The role of digital technologies in the transformation of regional models of households' financial behavior in the conditions of the national innovative economy development. *Ingénierie des Systèmes d'Information*, 27(4), 613-620.